

реходу до нової якості (як передбачає діалектика): система всеодно тяжіє до певного атрактора. Для того, щоб система потрапила в область дії іншого атрактора, необхідно переступити деяке порогове значення цих змін (прикладом може бути теорія "великого поштовху", розроблена Х. Лейбенштайном, як розв'язання проблеми "замкненого кола злиднів": для того, щоб країна вишла з кризи, необхідно надати одноразові досить великі інвестиції; періодичні невеликі інвестиційні ін'єкції тут є неефективними). Якісна зміна середовища спричиняє появу нових можливостей.

У контексті нелінійності слід розглянути механізм надшвидкого розгортання процесів в середині систем (режими із загостренням). Раніше вважалося, що досить велика кількість процесів (наприклад поширення епідемії, злочинності тощо) розвивається за експоненціальною функцією. Однак останні дослідження показують, що ці процеси є значно динамічнішими [1].

Зростання кількості населення на Землі відбувається у режимі з загостренням. Момент загострення оцінюється 2025 роком. Це також означає, що закон зростання має замінитися новим протягом найближчих десятиліть.

Екологічні, економічні, політичні та соціальні кризи, що зараз відбуваються у світі – це прояви глобальної кризи, яка пов'язана з наближенням моменту загострення. Важливим у цьому контексті є пошук бажаних систем-атракторів.

Отже, з усього вищесказаного варто зробити висновки.

Якщо не обмежуватися загальнофілософським твердженням про те, що економіка – це система, для якої є

характерними самоорганізація і саморозвиток, то необхідно визнати, що поки що фундаментальних економічних досліджень в руслі синергетики небагато. Зважаючи на актуальність, це питання вимагає подальших ґрунтовних наукових розробок.

Таким чином, застосування принципів розвитку складних систем, законів функціонування нелінійних відкритих середовищ, правил побудови на них складних структур, що неперервно еволюціонують, дозволить сформувати новий конструктивний підхід до вирішення глобальних проблем, які постали перед сучасною економічною наукою у зв'язку з розгортанням сучасних суспільно-економічних процесів.

1. Капица С., Курдюмов С., Малинецкий Г. Синергетика и прогнозы будущего // <http://ns.ipf.ras.ru> 2. Князева Е.Н. Сложные системы и нелинейная динамика в природе и обществе // Вопросы философии. – 1998. – №4. – С. 138–143. 3. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика как новое мировидение: диалог с И. Пригожиным // Вопросы философии. – 1992. – №12. – С. 3–20. 4. Кутырев В.А. Оправдание бытия (явление нигитологии и его критика) // Вопросы философии. – 2000. – № 5. – С. 15–32. 5. Лоскутов А.Ю. Синергетика и нелинейная динамика: Новые подходы к старым проблемам // <http://utc.jinr.ru/> 6. Нусратуллин В. Экономический анализ с позиций теории неравновесия, синергетики и кибернетики // Общество и экономика. – 2004. – №9. – С. 5–28. 7. Пригожин И. Философия нестабильности // Вопросы философии. – 1991. – №6. – С. 46–57. 8. Синергетика: перспективы, проблемы, трудности (материалы круглого стола) // Вопросы философии. – 2006. – №9. – С. 3–33. 9. Суворов В.В. Синергетическая концепция организации // <http://utc.jinr.ru/> 10. Суриков В.В. О термине "синергетика" // <http://utc.jinr.ru/> 11. Тарасевич В.М. Экономическая синергетика: концептуальные аспекты // Экономика и прогнозы. – 2002. – № 4. С. 56–71.

Надійшла до редколегії 25.03.09

О. Булкот, асист.

РЕГІОНАЛІЗМ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ВЕКТОР ЗАРОДЖЕННЯ ВАЛЮТНОГО ПОЛІЦЕНТРИЗМУ

Розглянуто регіональні тенденції валютної інтеграції, досліджено їх вплив на зміну структури світової валютної системи, надано пропозиції щодо методів регулювання валютних відносин в світі, що склались під впливом зазначених процесів.

The regional tendencies of currency integration are described, the impact of mentioned processes on the changes in the structure of world currency system are analyzed and the propositions connected with regulation of new appeared currency relations in the world are given.

Постановка проблеми. Активізація процесів валютно-фінансової інтеграції в кінці ХХ ст. була обумовлена пошуком механізму, який би дозволив забезпечити стабільність світової валютної системи в умовах відсутності золотого стандарту. В період дії Бреттон-Вудської системи його функції на себе взяв долар США, що створило умови для збереження стабільності курсів та взаємної конвертації валют. В той же час, досвід функціонування Бреттон-Вудської та Ямайської систем свідчить про іманентну нездатність національних грошових одиниць виконувати роль золота як фактора, що забезпечує стабільність світової економіки в довгостроковій перспективі. Це обумовлено тим, що кількість резервних валют, які входять в обіг, з одного боку визначається потребою в засобах міжнародних розрахунків, а з другої – здійснюється по мірі зростання дефіцитів платіжних балансів країн-емітентів. Зростання від'ємного сальдо та невідношеність зовнішніх платежів, в свою чергу, призводить до знецінення ключових валют з причини неможливості обмінювати зростаючі вимоги в інші резервні активи. Сучасна світова валютна система (СВС) є асиметричною та створює односторонні вигоди валюті-лідеру.

Світова фінансова криза, дестабілізація СВС поставили перед країнами питання про вибір нової моделі валютно-фінансової архітектури, яка б найповнішою мірою відповідала економічним умовам, що склались на сучасному етапі розвитку світових валютних відносин.

Дослідження практики валютної інтеграції на європейському континенті, а також досвіду формування африканських та латиноамериканських регіональних валютних систем призводить до висновку про те, що валютна інтеграція є ефективним інструментом протидії дестабілізуючим впливам з боку СВС в умовах фактичної демонетизації золота та інтенсивних процесів глобалізації фінансових систем, дозволяє забезпечити стабільність валютного курсу та створити умови для формування єдиного економічного простору в межах інтеграційного угруповання.

Таким чином, аналіз особливостей процесів, що відбуваються в сучасній СВС дозволяє виділити дві взаємообумовлені тенденції:

- дестабілізація СВС;
- активізація процесів регіональної валютно-фінансової інтеграції.

Важливість та актуальність дослідження пов'язана з об'єктивною економічною ситуацією, що склалася в світі, в зв'язку з світовою фінансовою кризою та нагальною потребою реформування існуючої світової валютної системи, породженою неспроможністю останньої адекватно реагувати на зовнішні виклики та регулювати валютно-фінансові відносини між країнами в глобальному економічному просторі.

Таким чином, важливим для даного дослідження є виявлення тенденцій створення валютних систем в

© Булкот О., 2009

межах регіональних об'єднань та наслідків впливу даних процесів на формування принципово нової за своєю будовою світової валютної системи, що відображає новітній еволюційний етап її розвитку.

Метою статті є: виявлення тенденцій валютної регіоналізації в світі, дослідження впливу даних процесів на зміну світової валютної системи, її логічної будови, функцій, організаційної та інституціональної інфраструктури, нових принципів функціонування та призначення в сучасному глобалізованому світі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в світі діє Ямайська валютна система, що стала результатом підписання Угоди на нараді країн-учасниць МВФ у м. Кінгстоні на Ямайці в січні 1976 р., та набула чинності 1 квітня 1978 р.

Ямайська угода фактично зафіксувала відносини, що вже склалися у світі, для яких давно було характерним домінуюче становище долара США. Разом з тим, Ямайська угода узаконювала тенденцію до валютного поліцентризму: з одного боку вона підпорядкована централізованим регулюючим діям (МВФ), а з іншого – має досить розвинену мережу автономних (регіональних) валютних структур.

Ямайська СВС не змогла реалізувати в повній мірі закладені в ній принципи, і перш за все, посилити роль спеціальних прав запозичення (СПЗ) та витіснити долар з монопольних позицій у світовій валютній системі. Цьому не змогли завадити ні введення євро, ні події 11 серпня 2001 р., коли відбувся терористичний напад на Світовий торговельний центр у Нью-Йорку, ні, навіть, світова економічна криза 2008-2009 рр., початок якої було покладено власне Сполученими Штатами.

Таким чином, проблеми Ямайської валютної системи породжують об'єктивну необхідність її подальшої реформи. Перш за все йде мова про пошуки шляхів стабілізації валютних курсів, посилення координації валютно-економічної політики провідних країн. Валютна солідарність диктується їх бажанням удосконалити світовий валютний механізм, який є одним з джерел нестабільності світової і національних економік.

Про необхідність створення принципово нової валютної системи, здатної регулювати новітні валютні відносини, що складаються між країнами світу почали говорити такі сучасні економісти як Дж. Сорос, Ф. Бергстен, В. Ханкель, М. Лібіг, Л. Ларуш, С. Глазьев та ін., але з розгортанням світової кризи, почали все активніше вести мову не просто про реорганізацію існуючої системи регулювання валютних відносин, а про її принципово нову побудову, тобто про перехід до нового еволюційного етапу розвитку світової валютної системи, яка б була здатна виступити не тільки адекватним регулятором, але і надійним забезпеченням валютних відносин між країнами світу. В зв'язку з цим, протягом 2008 р. було проведено ряд міжнародних форумів, конференцій, нарад, покликаних створити економічне та нормативне підґрунтя функціонування нової системи. Проте, на жаль, жодних результатів на даний час досягнуто не було.

Для виявлення об'єктивних передумов створення нової валютної системи, детальніше дослідимо регіональні тенденції, що склалися в сучасному світі.

В сучасній світовій економіці існує декілька потужних регіональних угруповань, що знаходяться на стадії створення валютного союзу, які ефективно функціонують та мають на меті запровадження єдиної валюти. Найбільш розвинутих можна назвати: Латиноамериканський валютний союз, Західноафриканський економічний і валютний союз, Азійський валютний союз (створений на базі АСЕАН) та Європейський валютний союз.

Щоб протистояти гегемонії долара у світовій валютній системі, в березні 1979р. зі спільної ініціативи Франції та Німеччини було створено міжнародну (регіональну) валютну систему – Європейську валютну систему (ЄВС), яка має риси регіональної валютної системи та являє собою сукупність економічних відносин, пов'язаних з функціонуванням єдиної валюти в межах європейського економічного інтеграційного угруповання, є важливою складовою світової валютної системи та одним із полюсів поліцентричної валютної системи [1].

Метою створення ЄВС було досягнення валютної стабільності та створення єдиної валюти, вирівнювання основних економічних показників та уніфікація економічної політики, розроблення та впровадження засобів колективного регулювання валютної сфери, стабілізація економічного становища країн-членів ЄВС. У векторі зовнішньої політики – це створення західноєвропейського валютного полюсу у поліцентричній валютній системі.

Введення євро в безготівковий обіг 1 січня 1999 року ознаменувало завершальний етап створення валютного союзу в межах ЄС. Створено єдиний економічний простір зі своїм центральним банком, який проводить єдину валютно-фінансову політику, та з власною єдиною валютою – євро.

Враховуючи економічний потенціал Єврозони, а також перспективи розвитку європейського фондового ринку, євро має реальні шанси створити альтернативу долару, що посилює конкуренцію між цими валютами і призводить до принципових змін в міжнародній валютно-фінансовій системі.

Запровадження євро суттєво змінило сучасну систему міжнародних валютно-кредитних та розрахункових відносин, адже ця нова грошова одиниця разом з долларом та єною становить відтепер третю підвалину системи міжнародних грошей, а валютні курси між цими трьома островами стабільності будуть відображати найважливіші співвідношення валют у світовій економіці.

Незважаючи на деструктивні тенденції, викликані світовою валютно-фінансовою кризою та загальний спад світової економіки, азійський регіон є таким, що найбільш динамічно та швидкими темпами розвивається, значно впливаючи на розвиток світового господарства в цілому та на перерозподіл сил в економічному світі зокрема.

В Азії спостерігається стійка тенденція до формування регіонального економічного центру – інтеграційного блоку, здатного через десятиліття стати потужним осередком економічної могутності. Такий блок базується на основі інтеграційного угруповання Асоціації Країн Південно-східної Азії (АСЕАН).

Враховуючи досвід європейської інтеграції, процесу, що відбуваються в Азії, дають всі підстави говорити про можливість введення єдиною валюти для зазначеного регіону. Першими результатами подібних подій стали заяви про створення Азійської валютної одиниці – АКЮ (Asian Currency Unit) по аналогії до ЕКЮ. Ініціатором створення такого союзу виступає Японія та Азійський Банк Розвитку, який власне і розробляє концептуальну основу для здійснення інтеграції. Передбачається, що в проекті братимуть участь 13 країн: Японія, Китай, Південна Корея, а також 10 країн-членів АСЕАН. У перспективі передбачається приєднання до них Гонконгу і Тайваню [2].

Першим етапом стане фіксація єдиної валютної одиниці АКЮ (ACU) за зразком європейської ЕКЮ. АКЮ стане свого роду "валютною корзиною", що пропорційно відображає валовий національний продукт (ВНП) і об'єми зовнішньої торгівлі країн-учасниць. За європейським зразком передбачається виробити способи прив'яз-

ки національних валют до АКЮ і зобов'язати країн-учасниць до проведення загальної економічної політики з метою скорочення валютного розриву. Одночасно країни АСЕАН вирішили заснувати власний валютний фонд за зразком МВФ [3, 4].

Японія за останні роки наростила сильний економічний потенціал, що визначає укріплення її позицій в міжнародних валютних відносинах. Цьому сприяли наступні події: збільшення валютних резервів, розвиток мережі банків за кордоном, перетворення Токіо в світовий фінансовий центр, зміцнення єни, інтернаціоналізація її використання, особливо в Азії. Не зважаючи на те, що вплив Японії в валютній сфері значно слабший за її позиції в світовій економіці, країна перетворилась на найбільшого промислово розвинутого торговельного партнера, важливе джерело прямих інвестицій, а також в найціннішого постачальника новітніх технологій для всіх народних господарств регіону.

Протягом останніх шести років до Японії приєднався і Китай як друга за величиною та могутністю економіка регіону. КНР, ВВП якої зріс в чотири рази з часів започаткування економічних реформ в 1978 р., продовжує нарощувати свій потенціал. Щорічні темпи зростання китайської економіки коливаються в межах 8,5–10%, причому, існує думка, що реальні темпи приросту набагато вищі [2, 5].

Згідно ряду прогнозів, до 2040–2050 рр. на долю Китаю буде припадати 14–16% світового ВВП. Наявність таких перспектив виступає свого роду мультиплікатором теперішньої економічної, політичної та воєнної могутності, додатково збільшуючи вагу Китаю на міжнародній арені. Стрімкий прорив здійснює також Індія. За останні 10 років її економіка зростала в середньому на 8% в рік, причому це зростання забезпечується переважно за рахунок внутрішніх, а не іноземних інвестицій, та вважається більш стабільним, ніж в Китаї. Індія перетворюється в один з провідних рушіїв світового технологічного прогресу, а через 20–30 років, згідно прогнозів експертів, вона має стати третьою світовою державою після США та Китаю [2, 5].

Нестабільність ЄС обумовлює активізацію валютно-фінансової інтеграції в СНД. В свою чергу, обіг російського рубля на пострадянському просторі створює передумови для його подальшого використання в якості регіональної валюти. Стабільний обіг російського рубля в більшості країн Співдружності при одночасному прагненні держав СНД до збереження національних валютних систем обумовлює специфіку можливості формування валютного союзу на пострадянському просторі [6].

Очевидно, що проаналізовані вище процеси можуть привести до різких структурних змін в розвитку світової валютної системи, та, безпосередньо, до її кризи.

1 січня 2008 р. шість країн-членів Ради співробітництва арабських країн Перської затоки (GCC) оголосили про створення власного спільного ринку. До складу GCC входить шість монархій, економіки яких опираються на добуток та продаж нафти: Бахрейн, Катар, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Саудівська Аравія.

В грудні 2007 р. на самміті лідерів GCC було оголошено про створення єдиної регіональної (міжнародної) валюти, яка носить назву "динар затоки". Перехід на єдину валюту країнами GCC передбачається здійснити до 2010 р. Технічно фіксація "динару затоки" буде визначатись по "кошки валют" та відбуватись по аналогічній схемі до ЕКЮ. Також, було зафіксовано умови для створення валютного союзу – визначені показники дефіциту держбюджету, державного боргу, рівня інфляції, золотовалютних резервів та облікові ставки для кожної країни [7].

Валюти всіх країн-членів GCC прив'язані до долара США, що призводить до суттєвих фінансових втрат в зв'язку із послабленням позицій долара на світовому ринку. Звідси випливає, що перехід зазначених країн на єдину валюту – це один із кроків, спрямований на витіснення долара на периферію світової валютно-фінансової системи, а якщо бути точнішими, то іще один крок, спрямований на подальше послаблення позицій долара в якості міжнародної валюти. Отже, спільна валюта країн Перської затоки – це іще один із векторів руху світу до мультивалютного майбутнього.

Країни африканського континенту також активно спрямовують свої зусилля на створення регіонального валютного союзу, а отже і власної валютної системи, в основі якої лежить функціонування єдиної регіональної валюти. В 1994 р. було створено Західноафриканський економічний і валютний союз (UEMOA), в межах якого введено в обіг єдину валюту – франк КФА (від *Communauté Financière Africaine* – африканський фінансовий союз). На основі так званої "зони франка" сформувалось два валютних союзи – Валютний союз Центральної Африки та Західноафриканський валютний союз, кожен з яких в даний час є головним грошово-кредитним інститутом відповідного регіону. Обидва валютні угруповання використовують франк КФА в якості регіональної валюти, грошові знаки, які обертаються в межах даних союзів, мають однакове співвідношення з французьким франком та іншими валютами [8, 9].

В грудні 2004 р. на самміті країн Латинської Америки керівники дванадцяти країн підписали угоду про створення економічного та політичного союзу (Південноамериканська Співдружність Націй) аналогічного Євросоюзу, кінцевою метою якого є створення та функціонування єдиного парламенту, суду, центрального банку, єдиної валюти. Новий союз створюється на базі двох торговельних блоків в Південній Америці – МЕРКОСУР (Бразилія, Аргентина, Уругвай, Парагвай, Чилі) та Андська група (Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу, Венесуела). Наприкінці 2007 р. в регіоні було створено власний аналог МВФ – *Banco del Sur*, а в травні 2008 р. була підписана угода про створення Південноамериканського блоку *Unasur*, основною ціллю функціонування якого є введення єдиної валюти, аналогічної євро [10, 11].

Проаналізовані нами процеси, дають підстави говорити про появу новітніх тенденцій формування поліцентричної біполярної світової валютної системи, а отже, і до принципово нового етапу її розвитку. Існуюча світова валютна система не відповідає сучасним вимогам, оскільки вона не передбачає одночасного існування (а, отже, і юридичного закріплення) декількох міжнародних валют, що, в свою чергу, спричиняє зміну підходів до визначення поняття світових грошей. Хоча, в угоді про створення Ямайської валютної системи і були закладені принципи поліцентричної валютної системи, але відсутні рекомендації стосовно принципів та методів її регулювання та функціонування, а також визначення курсів валют на основі, наприклад, світового валютного кошика, куди могли б увійти єдині розрахункові регіональні валюти.

Висновки та пропозиції. Глобалізаційні процеси, які інтенсивно розвиваються в умовах відсутності золотого стандарту посилюють нестабільність ЄС, ускладнюють форми взаємодії держав в валютній сфері та визначають багатоаспектність моделей формування валютних союзів. Застосування європейського досвіду валютно-фінансової інтеграції доцільно в умовах розвинутих економік країн-учасниць, в той же час, африканська та латиноамериканська моделі можуть використовуватись при формуванні валютного союзу країнами з економіками що розвиваються та перехідними еконо-

міками, що дозволить їм забезпечити взаємну конвертацію національних валют, активізувати торгово-економічні відносини.

Отже, робимо висновок, що сучасні тенденції розвитку СВС полягають в тому, що активізація процесів валютно-фінансової інтеграції призводить з одного боку, до посилення нестабільності СВС, а з іншого сприяє активності, валютній незалежності та економічному зростанню регіону та його валюти. Ці тенденції визначають напрям трансформації СВС в бік її розділу на сфери впливу ключових валют, що дозволить, по-перше, стабілізувати національні економіки, а по-друге, створити умови для економічного зростання в інтеграційних угрупованнях.

Сучасна СВС базується виключно на довірі до долара, яка в зв'язку з світовою кризою значно похитнулася. Послаблення позицій долара на світових ринках призвело до виникнення багатьох ознак можливого переходу СВС до мультивалютного формату. З проаналізованого вище, можемо зробити висновок, що мультивалютна система, з часом, може розвинути на базі регіональних валют з частковим витісненням долара.

Звичайно, теоретично, нинішня валютно-фінансова система може існувати досить тривалий час. США, ЄС та Японія можуть взаємно конвертувати курси своїх національних валют для підтримки її в рівноважному стані. Але це можливо лише до тих пір, поки ці країни зберігають домінуюче становище в світовому торгово-економічному обміні. Суттєвою проблемою тут є випереджаючі темпи росту країн, що розвиваються, а також відновлення постсоціалістичних економік.

Нова поліполярна СВС, яка виникає, ліквідує роль долара як резервної міжнародної валюти. Існуючу нині валютну систему на базі долара може замінити інша, яка буде складатись із декількох валютних зон зі своїми валютами та емісійними центрами. Провідну роль в кожній валютній зоні може відігравати так звана головна "зональна" валюта, яка буде виконувати ті функції, які на сучасному етапі відіграє долар. Між собою зональні валюти можуть взаємодіяти через прив'язку до золота (саме в цьому, можливо передбачається теоретичне повернення до Бреттон-Вудської системи, про що йшлося на міжнародній конференції країн G-5 17 жовтня 2008 р., яка відбулась в Парижі). В новій СВС роль долара та фіксовані обмінні курси що існували при Бреттон-Вудській системі можуть бути замінені новою системою фіксованих обмінних курсів, заснованій на регіональних або інших "кошиках валют".

Важливим, на нашу думку, є вирішення питання про єдину міру вартості, в ролі якої сьогодні виступає долар США, оскільки на даний час об'єктивно ніяка інша валюта світу не здатна зайняти його місце. При наявності великої кількості резервних валют, буде необхідним існування деякого "світового якоря" – еталону, а оскільки валют багато, а золото – одне, то роль золота як світового еквівалента знову може зрости. Також, цікавою є теза про забезпечення світової резервної валюти енергоносіями, тобто по-суті, створення енерговалюти [7]. В нинішній системі світових валют не існує єдиної абсолютної їх шкали, а є лише співвідношення між ними, яке постійно змінюється (варіюється), в той час, як енергоносії на сьогодні виступають унікальним товаром-інваріантом. Але, звичайно, мову можна вести, дійсно тільки про можливе енергетичне забезпечення валюти, а не про випуск та обіг енерговалюти як такої.

Також, на сучасному етапі необхідно шукати нові міжнародні фінансові інститути або модифікувати існуючі, з тим щоб вони могли адекватно реагувати на сучасний поліполярний світ, в якому домінує не одна валюта – долар, а декілька сильних. Відповідати на дані виклики існуючі фінансові інститути повною мірою не здатні.

Однією із ключових ідей може бути реформа та реорганізація МВФ, шляхом розширення його повноважень, посилення його контрольних та регулятивних функцій в СВС, а також, створення похідних (допоміжних) інститутів вежах МВФ з метою боротьби з кризисними проявами світової економіки, та ефективного узгодження змін процентних ставок в країнах їх світу. Тобто, по-суті, створити систему, яка була б здатною заздалегідь оповіщати про проблеми та кризисні прояви в економіці.

Альтернативою, також, може стати надання мандату на попередження та управління фінансовими шоками Банку Міжнародних Розрахунків.

Ще одним кроком на шляху реформації інституціональної інфраструктури СВС може стати створення так званої Міжнародної наглядової ради, до якої б увійшли найбільші світові банки, при чому, дана інституція повинна бути абсолютно незалежною та об'єктивною від інших [12].

На нашу думку, також, доцільним в реформі СВС було б розглянути ідею, висунуту Дж. М. Кейнсом, стосовно створення світового центрального банку. Для цього частина валютних резервів країн-учасниць повинна бути розміщена в світовому ЦБ, який міг би їх використовувати для регулювання світової пропозиції грошей шляхом купівлі-продажу державних казначейських векселів на відкритому ринку. Крім того, світовий ЦБ міг би емітувати світову валюту, а також, надавати кредити країнам-учасницям, в яких існують труднощі із зовнішніми платежами [13].

Також, в якості регуляторного механізму, може бути впровадження податку Тобіна. Даний податок було розроблено Дж. Тобіном, який запропонував знімати певний відсоток з усіх валютних операцій, що проводяться в межах світової економіки. За розрахунками ООН, щорічний обсяг надходжень від податку Тобіна у розмірі 0,25% склав би декілька сотень мільярдів доларів, що створило б передумови до створення світового стабілізаційного фонду, що, в свою чергу, дозволило б здійснювати підтримку країн в періоди світових криз та частково вирішити проблеми бідності в світі [14].

Окреслені вище ініціативи, при умові можливості їх ефективного поєднання, можуть послужити в якості будівельних блоків нової валютно-фінансової системи.

1. Шнирков О.І., Кузнєцов О.В., Кульпінський С.В. Європейський валютний союз: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. – 198 с. 2. Цитаты: Н. Schmiegelow. How "Asian" will be in the 21st Century?// Asien, July 2006, спецвыпуск "Reflections on in the 21st Century", p. 59.] 3. А. Баладин "Валютный аспект интеграции в АТР" интернет-ресурс <http://www.spekulant.ru> 4. "Европейский урок для Азии" интернет-ресурс <http://president.org.ua/news/news-128968/> 5. Ломакин В.К. Мировая экономика: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 735 с. 6. Слипченко М.Н. Влияние изменений в мировой валютной системе на направления реализации процессов валютно-финансовой интеграции в СНГ / Искренко Э.В., Слипченко М.Н. // Известия ВолГТУ. Серия "Актуальные проблемы реформирования российской экономики (теория, практика, перспектива)". Межвузовский сборник научных статей. – Вып. 4 / ВолГТУ. – Волгоград, 2006. 7. О. Маслов "Динар залива", золото, энерговалюта и вектора в мультивалютное будущее после Первой глобальной Великой депрессии. интернет-ресурс <http://www.polit.nnov.ru/2008/01/15/multigccconsens/> 8. Довідкова інформація інтернет-ресурс <http://ru.wikipedia.org/> 9. Е. Злобина "В Европе евро, а в Африке... афро?" интернет-ресурс <http://www.dengi-info.com/archive/article.php?aid=634> 10. "Латиноамериканский союз" обзор статей на интернет-ресурсе газеты Частный корреспондент <http://www.chaskor.ru/n.php?id=1654> 11. "Латиноамериканский рецепт валютного регулирования" интернет-ресурс <http://www.real-voice.info/modules/myarticles/article.php?storyid=160> 12. Доверьтесь Бреттон-Вуду, Е. Снежко, Д. Рябкова, Инвестгазета 20-26.10.2008, №41, Экономика. 13. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х ч. – Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование. Учебное пособие для вузов. – М.: Междунар. отношения, 1999. – 488 с. 14. Офіційний веб-сайт Організації Об'єднаних Націй <http://www.un.org>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЗОЛOTOВАЛЮТНИМИ РЕЗЕРВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ

У статті досліджуються світові тенденції зміни ролі і значення золотовалютних резервів Центральних банків. Розглядаються питання, пов'язані з необхідністю реструктуризації політики управління золотовалютними резервами НБУ.

In article world tendencies of change of a role and value of gold and exchange currency reserves of the Central banks are investigated. Questions the improvements of a policy of management connected with necessity by gold and exchange currency reserves NBU are considered.

В умовах обмеженості пропозиції надходження іноземної валюти внаслідок скорочення експорту та можливості зовнішніх запозичень, що створює передумови для виникнення структурного дефіциту іноземної валюти на ринку, все більшої актуальності набувають питання раціонального використання Національним банком України золотовалютних резервів держави, з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці – гривні.

На сьогодні золотовалютні резерви першочергово виконують резервну функцію, поряд з цим перспективними напрямками мають стати визначення принципів та механізмів їх ефективного управління.

Управління золотовалютними резервами є достатньо новою сферою діяльності НБУ, це пов'язано з двома основними факторами: по-перше, в історичному аспекті після розпаду Радянського союзу практично всі золотовалютні резерви залишилися у Росії, тому фактично політику щодо управління ними НБУ розробляв з самого початку; по-друге, протягом тривалого періоду економічна ситуація в країні не сприяла зростанню золотовалютних резервів. Однак, починаючи з 2000 року і до теперішнього часу золотовалютні резерви зросли у 31 разів, що було зумовлено сприятливою зовнішньою кон'юктурою для вітчизняних товаровиробників. По-третє, управління золотовалютними резервами є важливим джерелом доходів для центральних банків, що в свою чергу дає можливість безінфляційного фінансування дефіциту державного бюджету в результаті перерахування центральним банком перевищення доходів над витратами.

Все це спричиняє потребу дослідження ефективності використання накопичених резервів не тільки з метою забезпечення підтримання курсу гривні, але й зростання їх обсягів і раціонального управління ними у майбутньому.

Вперше питання пов'язані з необхідністю управління золотовалютними резервами були порушені ще в 50-х роках 20 століття, такими зарубіжними вченими як: Алібер Р., Бен-Бассат А., Блекмен К., Кларка Р., Дулі М. та інші. Щодо вітчизняних вчених то серед авторів, що висвітлювали дану проблематику в останні роки можна виділити таких як: Гальчинського А.С., Задорожного Г.В., Мороза А.М., Савлука М.І., Стельмаха В.С. та ін. Незважаючи на розширення наукових досліджень щодо даної проблематики, необхідно зазначити, що зміна економічних умов вимагає перегляду застарілих підхо-

дів і вдосконалення методик управління золотовалютними резервами. Використання золотовалютних резервів є необхідним не тільки для стабілізації курсу національної валюти, але й для зростання економіки в цілому.

Метою даної статті є дослідження сучасних тенденцій зміни підходів до управління золотовалютними резервами та перспектив створення ефективної системи їх всебічного використання, не лише з метою забезпечення грошово-кредитної політики, але й для отримання додаткового доходу.

Економічна криза продемонструвала те, що національна фінансова система не була готова до нових викликів, які проявлялись у прискоренні інфляційних процесів наприкінці року, скороченні пропозиції іноземної валюти, уповільненні темпів зростання депозитів і, як наслідок, виникненні проблем із ліквідністю банків.

В умовах фінансової глобалізації гарантією стабільності для країн, що розвиваються в період світових фінансових криз є адекватність накопичених золотовалютних резервів масштабам національної економіки та зовнішньої заборгованості, а також ступеня залучення країни в процеси міжнародного руху капіталу. Однією з основних тенденцій останніх років є суттєве зростання обсягів золотовалютних резервів країн, що розвиваються. На сьогодні більше 70% світових валютних резервів припадає на центральні банки 10 країн (6 з яких, країни що розвиваються). У трійці лідерів залишаються Китай, Японія та Росія. Серед інших тенденцій необхідно відмітити і докорінну перебудову світової валютної системи, що була викликана посиленням довгострокової тенденції до валютного поліцентризму [3, с. 27].

Перехід до біполярної валютної системи з поступовим зростанням впливу євро і посиленням фундаментальних факторів девальвації долара США, зростанням структурних дисбалансів (надзвичайно високе значення дефіциту державного бюджету негативного сальдо платіжного балансу, нестабільність фінансового ринку), а також рецесія в економіці США, обумовлює послаблення позицій долара США в якості основної резервної валюти, що найбільш прозоро відображається у зміні структури резервних активів країн що розвиваються. Макроекономічні дисбаланси і зменшення темпів зростання економіки США у порівнянні з стабілізацією економічного розвитку європейських країн обумовлюють посилення позицій євро у світі, як резервної валюти, поряд із скороченням долі долара США (таблиця 1).

Таблиця 1. Міжнародні накопичення в іноземних валютах у період з 2000-2008 рр., (%)

Валюта	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Долл. США	70,5	70,7	66,5	65,8	65,9	66,4	65,7	63,9	62,7
Євро	18,8	19,8	24,2	25,3	24,9	24,3	25,2	26,5	27,0
Англійський фунт стерлінгів	2,8	2,7	2,9	2,6	3,3	3,6	4,2	4,7	4,7
Японська єна	6,3	5,2	4,5	4,1	3,9	3,7	3,2	2,9	3,3
Швейцарський франк	0,3	0,3	0,4	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Інші	1,4	1,2	1,4	1,9	1,8	1,9	1,5	1,8	2,2

* Данні за 1 півріччя 2008 р.

Джерело. Складено за даними МВФ (Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves) та Європейського центрального банку (The Accumulation of Foreign Reserves).